

Emne nr. 68

BÅLBRENNING PÅ VISSE DAGAR I ÅRET
Denne emnelista er den første i ei rekke lister om elden.

Namn

1. Kva heiter bålet i Dykkar bygd (t.d. brise, brising, briseld, brenne, bål, fyr, rauk, såte og lignende)?
2. Nyttar de ulike namn på eit bål som de brenner bare på visse dagar i året og eit heilt vanleg bål som vert tent ute i det fri?
3. Er det ulike namn som viser at bålet er stort eller lite?

Tida

4. Hugsar folk at dei i julehelga i eldre tid brende bål av ved som dei hadde sankt saman serskilt for dette?
5. Hugsar folk ennå "julelog"? – Julelog var ei lang stang som de hadde bunde fleire tyristikker til med vidjer. Dette sette dei opp på ein fjellknaus, helst slik at dei kunne sjå det frå huset og frå gardane ikring. Dei bar det ut og sette det opp når julegrauten var ferdig og tende det samstundes som dei tende juleljøset i stova.
6. Brende dei bål i påskehelga, og i tilfelle når?
7. Tende dei bål påskemorgonen når dei gjekk for å sjå sola dansa?
8. Brende dei bål
 - a. Jonsok-kvelden
 - b. Pinse-afta
 - c. Syftesok-kvelden (1. juli)
 - d. Olsok-kvelden (28. juli)
9. Brende dei bål på andre dagar (t.d. "støls-eld", første dagen krøtera låg ute i marka, eller før dei slepte kyrne ut or fjøset)?
10. Var det elles visse dagar då dei gjorde opp eld for krøtera og dreiv dei gjennom røyken eller let røyken driva mot dei? Kva dagar var i tilfelle det?
11. Dersom dei brende bål for krøtera, tende dei då dette om dagen, medan t.d. jonsok-bål vart tent dagen før (på afta)? Eller tende dei jonsok-bålet sjølve jonsokdagen?
12. Skulle dei tenna bålet på ei viss tid, t.d. ved midnatt?
13. Skulle bålet brenna ei viss tid (heile natta)?

Staden

14. Hadde dei visse stader der dei brende bål kvart år (på høgder, ved ein vegkross eller lignende), og kvar er bålstaden i Dykkar bygd?
15. Dersom det var skikk å brenna fleire bål i året, t.d. både jonsok og olsok, brende dei då desse båla på same staden?
16. Brende dei bål på kvar gard?
17. Brende dei bål i eller ved kveene (grindane) og kva kalla dei slike bål (t.d. "bu-eld")?

Dei som steller med bålet og tenner det

18. Er alle i bygda med og brenner bål, eller er det berre visse grupper, t.d. vaksne, ugifte gutar?
19. Fekk gjenter og gifte kvinner vera med på det?
20. Er det nå helst born som driv og brenner bål?
21. Er der foreningar, t.d. ungdomslag, som har brent bål, og når tok dei til med det?
22. Kjenner De til at sagbruks- eller fabrikk-eigarar heldt fest med bål for arbeidsfolka sine? Når var dette, før eller etter hundreårsskiftet?

Korleis dei bygde bålet

23. Vart (vert) bålet bygt opp på ein viss måte, slik at det først vart laga ei grue av stein? Kva form hadde i tilfelle denne steinlegginga?
24. Kva slag emne skal dei brenna (tjære-tunner, gamle båtar, visse treslag, t.d. 9 slag lauvved)?
25. Vart det laga figurar i menneskeskaptad (t.d. jonsok-kall, syftesok-kjerring) eller krossar som skulle brennast på bålet?

Korleis dei fekk bål-vyrke

26. Kjøpte dei noko av bål-vyrket, t.d. gamle båtar?
27. Skulle alle yta noko til bålet?
28. Hadde dei lov å ta (stela) vyrke til bålet hjå andre, t.d. gamle ting som låg og slong?
29. Hadde dei noko namn på dette, t.d. brannskatt?
30. Er det tradisjon om dette som har halde seg til nå?

Korleis bålet skulle vera

31. Var dfei båla som vart brende til dei ymse tider, like store og like på skap (det vart t.d. fortalt at olsok-bål i seinare tid var små)?
32. Var det om å gjera å ha største bålet?
33. Skulle bålet brenna med stor flamme og lysa så sterkt om mogeleg?

34. Skulle bålet ryka så mykje som mogeleg, og korleis fekk dei det til å ryka mest?
35. Skulle det spruta mange gneistar av bålet, og korleis fekk dei det til?

Kva bålet skulle tena til

36. Skulle ljuset eller røyken driva bort noko, og i tilfelle kva?
37. Skulle elden eller røyken vera god for krøtera, og korleis (t.d. verna dei mot trollskap)?
38. Skulle dei kasta brandar frå bålet på kvarandre eller ein annan stad (t.d. på ein åker), og kvifor?
39. Kunne dei ta varsel av flammen, røyken og gneistane (gneistregnet), og kva var det dei i tilfelle tok varsel for?

Sjølve festen ved bålet

40. Hadde festen ved bålet serskilt namn (t.d. jonsolk-leik, sankthans-leik)?
41. Var det i eldre tid slik at berre ungdomen heldt seg ved bålet, medan dei eldre sat heime i stova og festa på sin måte?
42. Heldt dei seg ved bålet heile natta (vaka)?
43. Åt og drakk dei (alkohol) ved bålet, og hadde dei niste med seg (t.d. slik at gutane hadde drikke og gjentene kaker, lefser og lignende)?
44. Dansa dei rundt bålet, eller gjekk dansen for seg etterpå på ein annan stad, t.d. på ein låve?
45. Hoppa dei over det nedbrende bålet?
46. Sprang dei gjennom røyken?
47. Tok dei med seg noko kol frå bålet og gøymde? Kvar gøymde dei det, og kvifor gjorde dei dette?
48. Dersom De kjenner skikkar og truer i samband med bålbrenning som vi ikkje har spurt etter, så ver gild å fortelja om det.

Skikken i dag

49. Kva meiner folk om bålbrenning i dag, har den noko oppgåve og i tilfelle kva for oppgåve?
50. Har skikken med å brenna bål halde seg lik i manns minne, har den auka eller minka?
51. Kva meiner dei er grunnen til at skikken i nyare tid har auka eller minka?